

DONAIXTIKO EGUNETAN*

Donaixti-Ibarre, 1982-IV-18

*P. Uhart
Auzapeza*

Auzapezaren mintzaldia Euskaltzaindiari

Ez da enetako aise mintzaldi baten egitea eskual akademiako membro handi eta famatien aintzinean.

Lehen lehenik ez niz predikatzale eta, segurrenik ere, misionesta gaixto bat eginen nien.

Eta gero, ene eskuarak, ez ditu akademiako hizkuntzak. Zeren nik ez dut eskuararen gramera igundano ikasi eta ene lenguaia ez da amaren altzoan ikasia baino urrunago heltzen.

Barkatu beraz, ene mintzatzeko manera gaixtoa bada. Barkatu ere, zietarik zonbaitek ez banuzue konprenditzen.

Donaixti hautatu duzue zien biltzarrearendako eta hauta hortaz handizki ohoratzen duzue gure herri ttipia. Eskerrak beraz hauta hortako. Izana gatik ere bi herritarik egina, Donaixti eta Ibarre, gure herria ttipia da eta, gehiago dena, ttipitzen ari da. Direla zazpi urte, bagintuen 400 arima eta orai ez gira hiru ehun eta bost baizik (305). Ez da industriarik ez herrian ez eta ere herri auzuetan.

Hemengo familia gehienak laborariak dira. Ez dute errekoltarik, ogi eta arto biziki guti baizik egiten. Bainan artzainak dira eta etxe bakotxak hazten ditu ehun bat ardi axurdun. Axuria saldu eta ardiak deitzen dira eta esnea saldia da "Roquefort" gasnasen egiteko maiatz artino. Gero, bi hilabetez, ardiak johan dira borturat, han deitziak dira eta artzainak egiten du bortu-gasna. Etxe bakotxak hazten ditu hamabost bat behi gorri.

Denek badituzte tracteur-ak eta mekanika tresna guziak.

* Herria 1649. zenb., 1982-IV-29, astekaritik jasoa.

Eta, bizkitartean, 42-etarik, 18 etxetako nausiak donado dira eta 40 urtez goiti badute. Erran nahi baitu, hemendik eta 20 edo 30 urteren burian, oraiko hamar etxetarik lau hutsak izanen direla.

Huna beraz zer den Donaixti, ez dut erran nahi zeri buruz johan den eta zer izanen den geroa: beldur niz.

Eta herri trixte hori zien batasunak aurten hautatu! Zer gatik hauta hori? Lopez deitzen zen apez bat izan delakotz Ibarren.

Erran behar dut, umilki, egun hotarat artio ez niela Lopez izen hori herrian ezagutzen. Orai ikasi dut jutxitarra zela eta aizin ahala ari zela herriko xaharrentzat galtzerdi egiten. Baina ikasi dut ere Alphonse Rodriguez jesuitak egin liburua "Pratique de la perfection chrétienne" itzuli zuela eskuaraz, eskuara baizik ez zakitenendako. Eta gauza hori 1782-an.

Horiek orok ez dute erran nahi Donaixtik meheximendu handirik badie-la ohoratia izaiteko.

Eta bizkitartean Donaixtik, bi egunez, ikusi duke "zazpiak-bat" obratzen. Barne batean, zazpi probintzietako gizon eta emazte zombait bizi izan zizte sujeta batez, denek zinuaten arrangura bat: eskualdun languaia, denek duzie amodio bat: Eskual Herria.

Eta, doi-doia erraiten nuen bezala, ez badakit zer izanen den Donaixtiren geroa, ez dakit ere zer izanen den Eskual Herriko geroa eta horrendako ere, beldur niz.

Beldur bat badut, funtsezko arrazoinik gabe, baina beldur bat, eskuara izan dadin bera Eskual Herri guzian. Nik, ene gustuz, ez nuke nahi gal dizten leku berezietako mintzatzeko manera liferentak. Enetako domai litake galtzea Lapurdiko "accent" seriosa eta Xuberoko kantuz bezala mintzatzeko manera. Iduri zait potretetz behar balitz erakutsi languaia, Xuberotarra dantzari litakela, lapurtarra arrainkari eta baxenabartarra artzain.

Eskual languaiaren aberastasun bat ez ote da liferentzia hori?

Beldur niz ere Eskual-Herriarentzat. Iduñi zait badela biziki biolentzia Eskual-Herrian. Segurrenik ere, badira biolentzia horien egiteko arrazoinak uste dutenak ukaita. Nik ez dut uste, eta ez dut sinesten deus onik izaiten ahal dela jokatik, gerlatik, elgar hiltzetik.

Horren gatik uste dut bizpahiru egun hotan izan ziitzen bezala ondoko egunetan eta urtetan elgarretaratzen badira zuen nahikundeko gizon eta emazteak, biziko dela Eskual-Herria eta harekin eskualduna, bakean eta bata bestearen errespetian.

LOPEZ IDAZLEAREN OMENEZ

Donaixti-Ibarre-n, 1982, Apirilak 18

Fr. Luis Villasante

Euskaltzainburuaren hitzak

Danaixti-Ibarre-ko alkate jauna.

Euskaltzaindiko jaunak.

Euskal Dialektologi ikastaroko Irakasle eta Ikasle jaunak.

Donaixti-Ibarre-ko eta beste tokitako Jaun-Andreak:

Egun on digula Jainkoak guztioi!

Lehenik ene hitzak zuretzat izan bitez, alkate jaun horrentzat, zeuri eskerrak emateko, alegia, egin diguzun ongi etorriagatik eta hartze amultsua-gatik. Eta gero Donaixti-Ibarre-ko herriarentzat, berebat honi ere eskerrak bihurtzeko.

Bi egun, eta gaurkoaz hirugarrena, daramatza jadanik Euskaltzaindiak herri polit honetan. Be-Nafarroako eskualde hau hautatu du oraingoan Euskaltzaindiak Dialektologiako bilkurak bertan egiteko.

Eta hasteko, bilkura horiek zer asmu edo xederekin paratu ditugun esanen dut. Bilkura horiek izan dira, bada, heldu den udan herriz-herri hizkuntz ikerketak egiten ibiliko direnak aitzinetik eskolatzeko eta prestatzeko. Atzo finitu ziren bilkura horiek, eta egungo ospaketa hau hemengo mintzaira berezian izkiriatu zuen Lopez erretorearen oroitzapenetan egiten da.

* * *

Usaia du gure Euskaltzaindiak Euskal-Herriko eskualde eta toki desberdinak bisitatzea, eta, parada edo okasione batzuetaz baliaturik, beroietan euskararen aldeko besta eta ospakizunak antolatzeko.

Bainan agian galde eginen dit zenbaitek: eta zer da Euskaltzaindi hori? Euskaltzaindia da Euskararen Akademia. Zuek badakizue frantsesak baduela Académie Française delako hori, espainolak Real Academia Española duen bezala. Ez horien parekoa, noski, ttipiagoak eta errumesagoak garenaz geroz-

tik, baina euskarak ere badu bere Akademia. Eta Akademia honen xedea da gure mintzaira hau sustatzea, aitzinatzea eta lantzea. Gure mintzaira bere ahulezia eta flakeziatik ateratzea.

Mende honen hastapenean sortu zen batasun hau, eta ordudanik lanean ari da, bere ahalen arabera, euskaldunek euskara atxiki dezaten. Lan dorpea eta gaitza hartu du beregain Euskaltzaindiak: ontsa dakigu hori guztiok. Euskara bere ahuleziatik atera, gaur-eguneko premia guztietarako erreminta zalui eta trebe bihurtu, a zer lana! Lan dorpea eta gaitza, esan dut, eta euskaldunak berak hortan permatzen badira egingen dena, eta bestela ez. Anitz lan handi eta ttipi ditugu egin beharrak, xede horiek inoiz erdietsiko badira. Eta horietako bat, guztion euskara mueta bat moldatzea, euskaldun guztien artean lokarri izateko balio lezakeena, tokian tokiko mintzaira bereziari zor zaion estimu eta errespetua den gutiena ere galdu gabe.

Euskaltzaindiari maiz egotzi ohi zaio zirto hau: guztion euskara bat muntatu nahi duela, eta, bitartean, eskualdeetako euskalki eta mintzaira bereziak arbuiauto edo gutiesten dituela. Baina gauzak ez dira bat ere hola. Kristok behiala esan zuena datorkit gogora: "Bata egin behar zen eta bestea ez utzi" (Mt 23,23). Akademiak, orobat, uste du guztion euskara bilatzeak ez gaituela tokian tokiko mintzaira berezietarik gibelatu behar.

Euskaltzaindiak nahi du, bai, euskara molde bat muntatu egiazki eta benetan guztion artean lokarri izango dena, eta zenbait zereginetan, hala nola irakaskuntzan, liburuetan, administrazioko arazoetan etab. guztiok enplegatzeke gai izango dena. Eta Euskaltzaindiak nahi du guztion euskara hori, zeren, hori gabe, ez baitu beste biderik ikusten gure hizkuntza bizirik atera eta salbatzeko. Baina Euskaltzaindiak, era berean, estimu handitan ditu tokian tokiko euskal hizkera eta mintzaira bereziak, euskalkiak, etab. Nahi du, gainera, horiek ere iker daitezen eta lant daitezen. Euskaltzaindiak uste du batak ez duela bestea kentzen.

Ba ote da hemen egin ditugun bilkurak baino froga hoberik, Euskaltzaindia herriko hizkerez arranguratzen dela frogatzeko? Bai. Horiek bere buruz mintzo dira. Ezi zertarako egin ditugu bilkura horiek? Herriko euskara ikertzen ariko direnei hartako metodologia ikasgarazteko. Duela urtebete beste bilkura batzuk egin ziren Deba-n. Haien segida eta osagarri dira Donaixtiko hauek. Maisu onak entzun ditugu, arazo hauetan trebatuak direnak, hala nola, Mitxelena, Ana Mari Etxaide, Karmele Rotaetxe, J. M. Etxebarria, etab. Barneko jardunaldiak izan dira, gure artean lanean hasteko prest dauden gazteen zerbitzutan antolatutak. Eskerrak bihurtu nahi dizkiet, bai gazteei berei, bai eta horien irakasleei.

Zuek badakizute frantsesak aspaldidanik duela egina bere Atlasa. Espainolak ere badu berea. Gaskoinek eta katalanek ere burutua dute nork bere hizkuntzaren Atlas delado hori. Euskaldunek, aldiz, egin gabe dugu oraino. Iaz Deba-n eta aurten hemen Donaixti-Ibarre-n egin diren bilkurak asmu honekintxe eginak dira, bada, hots, langileak lan horretarako prestatzeko.

Heldu den udan eginen dituzte lehenbiziko bilketak, saio edo esperimendu gisa. Uste dugu lan handia izanen dela Euskararen Atlasa burutzea. Atlas hori izanen dugun egunean, euskara, bere osotasunean eta hedadura guztian, den bezala, ezagutzeko tresna izigarri baliosa, behar-beharrekoa eta ezin utzizkoa izanen dugu.

* * *

Eta zerk ekarri gaitu presiski honera, Donaixti-Ibarre-ra, Oztibarreko eskualde eder honetara? Egia esan, eta oker ez banaiz, lehen aldiz heldu da Euskaltzaindia alderdi honetara. Baxenabarreko partean, bai, izanak gara orai baino lehen ere; baina Baxenabarren ere Oztibarre eta Amikuze guztiz bereziak dira. Be-Nafarroa gehiena Elizaz Baionako Diozesakoa zelarik, Oztibarre eta Amikuze, haatik, Akitzekoak ziren. Eta euskal literatura zaharrean badira bi autore hemengo mintzairan izkiribatu zutenak: Tartas eta Lopez, hura Amikuzekoa —mintzoz bederen— eta hau Oztibarrekoa.

Lopez hau hemengo apezka izan zen, eta, hain zuzen, urte honetan betetzen dira berrehun urte bere liburua eman zuela. Horra zerk ekarri gaituen gaur honerat. Lopez-en liburua, *Alphonsa Rodriguez* deritzona, Avignon-en inprimatu zen 1782. urtean. Beraz, aurtengo urte honetan gogoratzan eta ospatzen da gertakari horren berrehungarren urtea.

Lopez apezaz, Ibarre-ko erretore ohiaz, gauza guti dakit nik. Lafitte jaunak esaten digu langile gaitza zela, eta behartsuak laguntzeagatik, galtzerdi egiten aritzen zela, astia zuenean (*Eskualdunen Loretegia*, 1931; 109 orriald.). Dena den eta zernahi gisaz, galtzerdiez gainera, zerbait gehiago ere egin zuen, hots, liburu bat bertako mintzairan, eta horrek aparteko munta du guretzat.

Ez naiz sartuko autore honi eta haren liburuari buruz xehetasunak ematen; horretarako ditugu hemen hizlari bikainak: Aita Lafitte beneragarria, Videgain jauna eta Aita Akesolo. Uste dut horien hitzaldiekin, aski ohoratu ez bada, oroitzapen ñimiño bat bederen eginen diogula Ibarre-ko erretor izan zenari eta hark liburu batez ohoratu zuen hemengo euskarari.